
AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET HAVI KÖZLÖNYE

Szerkeszti Dr. NEUMANN EDE.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Dr. Löwy Mór.

Gyásztól lehajtva állunk Löwy Mór sirja mellett, a melyre mélységes fájdalommal tesszük le szeretetünk és hódolatunk jeleit. Rokonzás és nagyrabecsülés övezte egész pályáján és mindenkor tudatában voltunk annak, hogy nemes egyénisége és a szokott mértékeken tulemelkedő tehetsége mily hecses kincse a magyar Izraelnek. Jelleme és tudása büszkeségünk volt. Lelkének szárnyalása, tiszta idealizmusa gyönyörünk.

A legmagasabb célokat kereste, az eszmék szolgálatában soha sem lankadt el. Lelkének mélységeiből és a tudomány bányáiból folyton gazdagodott lénye. Valóján ott ragyogtak mindig ama nagy mesterek kezének nyomai, a kik ifjuságát vezérelték, a kiknek emléken a rokon lélek hűségével csüngött.

Hagyomány és tudomány voltak nevelői. Mindkettő egyaránt táplálta és izmosította tehetségét. Modern szellem, de telve kegyelettel. Gondolkodó fő és jámbor, mély vallásosságú szív. Konzervatív a legigazabb értelemben. Korunk tudományában és eszméiben kovácsolt fegyverekkel felszerelt őre és *fentartója* a régi javaknak. A haladás hive és bajnoka, a vallás védője szóval és tollal. A tudomány hivatott művelője, de mindenek felett prófétai buzgalmu hirdetője, tisztjének komolyságától és méltóságától mindig áthatott szolgálja a vallás eszményeinek.

Templom és iskola siratják. Nemzetünk és nyelvünk elismeréssel adóznak élete munkájának. A gyülekezet, melynek erejét és tudását szentelte, hálás kegyelettel fogja őrizni mindenha emlékét. A magyar rabbi-kar pedig, a melyet neve diszített, mely mindenkor egyik legkiválóbb és legérdemesebb tagját, közös törekvéseinek és küzdelmeinek hű részesét tisztelte benne, meghajtja lobogóját sirhalma felett. Bánatos lélekkel bucsuzunk a nemes bajtársától. Korai elköltözése mély sebet ejtett szívünkön, letörte Egyesületünk egyik legbiztatóbb reményét. Fakadjon áldás emlékezetéből!

Szellemi mozgalmak.

I.

A badeni nagyhercegség zsidó felekezeti ügyeit intéző főtanács két év-tized óta különösen istentiszteleti kérdésekkel foglalkozik. Szaktanácskozások alkalmat nyújtottak az illetékes férfiaknak a felvetett problémák alapos megvitatására és kifejezésre jutott a hitközségek abbeli óhaja, hogy a főtanács az egész nagyhercegség zsidó lakosai számára egy új imakönyvet adjon ki, melynek tartalma, fordítása és ára megfelel a túlnyomóan szabadelvű hivek követelményeinek és a vallásoktatásnak is alkalmas segédeszközül szolgálhat.

Tíz évi komoly munka után elkészült az új imakönyv első része, mely a hétköznapi, szombati és a három zarándokló ünnepre szóló imákat tartalmazza. Ezt az imakönyvet a főtanács kézirat gyanánt kinyomatta és egy kis füzetet mellékelte hozzá, a melyben röviden és világosan jelezte az alapelveket, a melyek vezérelték, az indító okokat, melyek az imakönyv kiadására készítették. Utal arra a körülményre, hogy a legtöbb német nagyhitközség (Majnai Frankfurt, Berlin, Breslau, Mannheim, München, Nürnberg, Leipzig, Glogau és mások), továbbá egyes tartományok (Württemberg, Westfalen) a múlt században új imakönyveket adtak ki, melyek számos más hitközségben is meghonosodtak. Ezek az imakönyvek bizonyos fokig meg is feleltek a követelményeknek és az illető hitközségekben ennek folytán állandóan meg is maradtak, a nélkül azonban, hogy a szerzett tapasztalatok tanúsága szerint minden tekintetben kielégítették volna azokat, a kik a bennük kifejezésre jutott alapelveket helyeselték. Gyakran alapos ok nélkül túlságosan megrövidítették a régi imákat, a kirekesztetteket nem pótolták másokkal, fordításuk kellő hűség nélkül szűkölködött, iskolai célokra pedig egyáltalán nem voltak alkalmasak, úgy hogy az illető hitközségekben más-más imakönyv szolgált az istentiszteletnek és a vallásoktatásnak alapul.

Még mielőtt sajtó alá került az új imakönyv, a főtanácstól kiküldött bizottság kiváló szakférfiak és tudósok véleményét kérte ki, a kik az egész művet alaposan átkutatták és különösen a német szöveg megfelelő alakításán közreműködtek. Most pedig, hogy kézirat gyanánt megjelent, a főtanács felkérte mindazokat, a kik a fontos ügy iránt érdeklődnek, hogy tegyék az imakönyvet gondos vizsgálat tárgyává és kijelentette, hogy minden tárgyilagos bírálatot a mű tökéletesítése érdekében köszönettel fogad.

De még ezzel sem érte be, hanem az imakönyv-javaslat megokolására emlékiratot adott ki, melynek terjesztésére maga kérte fel annak olvasóit. Ez az emlékirat nem csak az elvi szempontokat és az általános történeti mozzanatokat méltatja tüzetesen, hanem minden egyes módosítást magyarázattal és megokolással kíséri, még pedig úgy, hogy annak jogosultságáról minden tárgyilagosan gondolkodó olvasó ítéletet alkothat magának.

A főtanács tehát az üggyhez illő óvatossággal és a viszonyok komoly mérlegelésével járt el, az imakönyv pedig megmaradt a régi történeti alapon,

visszahelyezett sokat, a mi más imakönyvekből kiszorult és csakis azokat az alkotórészeket küszöbölte ki, a melyek a hivek épülésére és az ifjuság oktatására zavaró hatással lehettek. Mindenben a *mérsékelt* haladás irányát követi és ennek folytán nem is elégithette ki azokat, a kik radikális nézeteket vallanak. A talajt pedig előkészítette számára a Präger Mózes mannheimi rabbitól 1855-ben kiadott imakönyv, a mely ugyanazoknak az elveknek hódol és a nagyhercegség számos hitközségében meghonosodott.

Az orthodoxok mindazonáltal heves támadásokat intéztek az új imakönyv és a legfelsőbb vallásos hatóság ellen. A harc már az imakönyv megjelenése előtt kezdődött, teréül az ellenfelek még a politikai napi lapokat is választották, a nagy közönség előtt a képzelhető legszélesebb nyilvánosság mellett tárgyalva ezt a tisztán vallásos kérdést.

A legmagasabb hullámokat pedig a nemrég lezajlott választások alkalmával vetette. A f. é. április 11-ére egybehítt zsinat tisztje volt az imakönyv sorsa felett dönteni. Mindkét fél tehát azon volt, hogy magának a zsinatban többséget biztosítson. Egész Badenben eddig nem tapasztalt élénk érdeklődés és a választók általános részvétele mellett választották meg a zsinat világi képviselőit. Mig 1904-ben 50 százaléknél többen sehol sem, számos helyen pedig csak 4—10 százaléka a választóknak élt jogával, addig most mindenütt 80—90 százalék adta le szavazatát. Az orthodoxia egyes helyeken rendkívül szenvedélyes agitációt fejtett ki az új imakönyv hivei ellen és a harc az ő győzelmével végződött. Diadalát részben a cionistáknak köszöni.

Ily előzmények után viharos lefolyást jósoltak a zsinatnak, nagy és szenvedélyes vitákat vártak. De csalódtak. A főtanácsot fájdalmasan érintette a kudarc, a melyet az új imakönyv ügye vallott. A haladás hivei szomorú szívvel látták annak az eszmének vereségét, melyet oly lángoló buzgalommal felkaroltak, a melynek szolgálatában erejük teljes odaadásával két évtizeden át dolgoztak. De inkább lemondtak egyelőre az eszme megvalósításáról, mintsem a nyugtalan elemeknek alkalmat szolgáltatott volna arra, hogy a hitközségek békéjét feldulják, hogy megzavarják azt a harmóniát, mely eddig erőt és tekintélyt adott a badeni zsidóságnak és mintaszerűen szervezett intézményeinek. A főtanács az imakönyvhöz mellékelte nyilatkozatban már eleve ki is mondta volt, hogy semmiféle kényszert a hitközségekben gyakorolni nem kíván és elejét fogja venni annak, hogy az igazi vallásosság fentartására és előmozdítására alkotott művet izgatásra, pártcélokra használják fel.

A zsinat elnöke az imakönyv ügyének tárgyalását a kultuszbizottság összes tagjaitól aláírt következő javaslatnak a felolvasásával nyitotta meg:

A zsinat elismeréssel adózik azoknak a szándékoknak, a melyek a főtanácsot és annak vallásügyi szakosztályát arra készítették, hogy a badeni vallásközösség szabadelvű elemeinek vallásos szükségleteit egy új imakönyv javaslatának kidolgozásával kielégítsék, valamint annak a rendkívüli buzgalomnak, a melyet éveken át ennek a célnak elérése végett tanusított. A zsi-

nat teljesen méltányolja továbbá, hogy a főtanács a választások eredménye után is az új imakönyv híveinek szellemében kötelezve érezte magát arra, hogy a zsinatnak az imakönyvnek az egyes hitközségekben való meghonosítása feltételeiről javaslatot tegyen, teljesen bizik is abban, hogy ennek a javaslatnak elfogadása esetében azt minden lelkiismereti kényszer mellőzésével fogja végrehajtani. De a zsinat nem zárkozhatik el annak az elismerése előtt, hogy az imakönyvjavaslat elvi méltatására vonatkozólag megegyezés sem a zsinatban magában, sem a főtanácscsal nem eszközölhető. Hogy tehát az országos zsinagóga érdekében az eddigi összhang a zsinat keblében és a főtanácscsal szemben is fentartható legyen és annak elismerésével, hogy magában az országban is mindenekelőtt az imakönyv-harctól izgatott kedélyek megnyugtatója szükséges, kijelenti a zsinat, hogy a főtanács az országos zsinat érdekei körül érdemet szerezne, ha javaslatának megvitatásáról és a szavaztatásról lemondana.

Ezt a javaslatot el is fogadták. A főtanács nevében Dr. Rosin titkos udvari tanácsos kijelentette, hogy az imakönyv hívei is szívesen látják, ha a főtanács visszavonja az egész javaslatot, minthogy ezáltal elejét veszik annak, hogy szenvedélyes elvi viták által az ellentéteket még jobban kiélesítsék.

A bizottsági javaslat egyhangú elfogadása után Rosin újból felszólalt és a többek közt azt mondta: „a főtanács kijelentése megindít, mert egy jó szándékkal elvállalt, fáradságos munkát megfoszt eredményétől. De emlékeztet Kantnak egy szavára, ki azt mondá, hogy nincs az egész világon semmi sem, a mi feltétlenül és korlátlanul *jónak* tekinthető, ha csak a *jó akarat* nem. Ezt a jó akaratot elismerték és ezzel az elismeréssel a jelen pillanatban be kell érünk. De a megindulásban van valami felemelő is. Ez pedig abban a tudatban rejlik, hogy a nehéz belső krízisek az országos zsinagóga szervezetét meg nem gyengítették, hogy a harmonikus viszony magában a zsinatban, a melyben különböző irányok vannak és a főtanácsnak a zsinathoz való harmonikus viszonya továbbra is zavaratlanul megmarad. Ez a viszony álljon fenn a jövőben is és alapul szolgáljon arra, hogy közösen tovább munkálkodjunk a büszkeségében szerény zsidó tudatnak előmozdításán és emelésén, a zsidóság vallásos érdekeinek előmozdításán és azoknak a polgári jogoknak a fentartásán, a melyeket a zsidók ebben az államban élveznek.“

A zsinatot még több más nagyfontosságú kérdés, ezek között a hitközségek alkotmánya és igazgatása foglalkoztatta. De ezeket most nem érintjük. Az imakönyv ügyéhez mint olyanhoz sem fűzünk semmiféle elmélkedést. Említjük még, hogy a nagyherceg, a ki előtt a zsinat küldöttsége tisztelgett, arról az élénk érdeklődésről szólt, a melylyel a tanácskozásokat kísérte és megegyezését fejezte ki azoknak összhangzatos és békés lefolyása miatt.

Az ellenfelek nem békültek ki. A szellemek tovább is harcolni fognak egymással. A haladás hívei nem fogják cserben hagyni zászlajukat. Az orthodox tábor is résen fog állani. Mindkét fél annyira át van hatva ügyének

igaz voltától, hogy a harc megújulása nem sokáig fog késni. De hogy letették a fegyvert, midőn úgy érezték, hogy a mérkőzés folytatása magasabb érdekeket veszélyeztethetne, ez reánk nézve rendkívül tanulságos. A harc ott a szellemek küzdelme. Az ilyen viadalnak csak örülni kellene. A hol élet van, ott mozgás és küzdelem is kell, hogy legyen. Elveinkhez és eszméinkhez való hűségünket azzal bizonyítjuk be, hogy sikra szállunk értük. Akár haladás, akár orthodoxia, a harc tiszteletreméltó, ha az ügyért való önzetlen lelkesedésből származik és ha mindig csak nemes ércből kovácsolt fegyverrel vivjük. Az ilyen harc babért fog hozni győzőnek és legyőzöttnek egyaránt. Az ellenfelek viadalának azonban soha sem szabad azoknak a bástyáknak az ostromává fajulnia, a melyeknek megrendülése végveszélyét jelentené annak az ügynek, mely mindkét tábor előtt egyaránt szent. Ez a badeni zsinat méltó lefolyásából kiemelkedő igazság.

Vallásügyi kérdések.

A vallásügyi bizottságnak 1907. december 23-án tartott gyűlésén mély sajnálatomra nem vehettem részt és így nem volt alkalmam, hogy az ORE 1907. június 26-án tartott közgyűlésén több oldalról előterjesztett indítványok tárgyalásánál a kérdésekhez magam is hozzászóljak.

Legyen szabad az előadó urak által tett javaslatok fölött nézetemnek kifejezést adni, annál is inkább, minthogy a jegyzőkönyv szerint a bizottság „a kérdések érdemleges tárgyalásába nem bocsátkozott“.

Kezdem az A) alatti kérdéssel és pedig azzal, a mit magam terjesztettem a közgyűlés elé, t.-i., hogy miként járjunk el az olyan gyermekeknél, kiket mi zsidó gyermekeknek nem tekinthetünk, de kikre vonatkozólag az állam kényszerít bennünket, hogy őket zsidóknak ismerjük el.

Igen tisztelt barátom, az előadó ur, kitér a kérdés lényege elől és részletekbe bocsátkozik, holott a sarkpont, mely körül a kérdés forog, az : hogy lehetséges-e, hogy a *felekezetünkhöz való tartozás fölött ne maga a felekezet saját szabványai szerint döntsön*, hanem hogy egy férfiú és egy nő közös megállapodása legyen döntő és hogy az állam erre ráadja a sanctiót.

Ez ellen legalább passzív resistenciát kell gyakorolnunk, azaz védekeznünk és ellentállnunk kell a mennyire csak lehet.

És azért egész irrelevans a kérdés, hogy vallásunk törvényei megengedik-e, hogy egy nem zsidó részesüljön-e a zsidó hitoktatásban vagy nem, — ámbár még ehhez is sok szó fér — mert ha mi az olyan nem zsidó gyermeket, legyen az fiú vagy leány, a zsidó gyermekek sorába veszünk fel és részesítünk hitoktatásban úgy, mint a többieket, minden különbség nélkül, azzal elismerjük, hogy mi is épen oly zsidónak tekintjük azt, mint a többieket.

Nem hiszem, hogy az állam arra kényszeríthet bennünket, hogy *arra a vallásra* tanítsuk azt a gyermeket, ki ezen vallás szerint *nem zsidó*; és ha kényszerít is bennünket, legalább megmutattuk, hogy azt csak hatósági nyo-

más alatt tettük — vallási meggyőződésünk ellenére; de akkor is csak külön taníttassék és ne a többiekkel együtt.

És így a B) alatti döntésnél is nézetem szerint *expressis verbis* ki kellett volna mondani, hogy „csakis a hatósági meghagyás esetén temethető el, még pedig minden vallási szertartás nélkül“.

Különben módot kell keresnünk, hogy vallásunk alapját érintő ezen kényes kérdés *gyökeres* megoldást nyerjen.

Nézetem szerint a kormányhoz kell fordulnunk, hogy rendeletet bocsásson ki, mely a törvényt oda magyarázza, hogy az illető házaspár azon felekezet kebelébe tartozik gyermekeit fölvetetni, melyben a házasságkötés alkalmával gyermekeire nézve megállapodott. Ilyen törvényt magyarázó rendelet kieszközlését *igen helyesen javasolja* az „Országos Iroda“ az 1903. jelentés VI. fejezetében az 1895. évi XLII. t.-c. 3. §-ára nézve, mely a hitközségi „előjárónak“ Magyarországon való kiképeztetését követeli.

A C) alatti javaslat tekintetében egyetérték az előadó urral, hogy zsidó szülék körülmételetlen fián nem szabad megtorolni az atya bűnét, beirandó a felekezeti anyakönyvbe, *de azon megjegyzéssel, hogy a fiu nem metéltetett körül*, zsidó neve is beirandó, mint Barmicvó felszólítható a Tórához (esetleg az ifjusági istentiszteletnél), de hogy a rabbi a szokásos beszédet is intézze hozzá, nem tartom helyén valónak, mert különbséget mégis kell tennünk, mint a bizottság igen helyesen mondta ki, hogy „a magyar rabbik mindent meg fognak tenni, hogy a *Mila* alapvetőnek elismert intézménye meg ne rendüljön.“

Az pedig, hogy a beszéd tartását a rabbi azon feltételhez kösse, hogy az atya előzetes beleegyezését adja hozzá, hogy a rabbi ezen alkalommal, tehát *coram publico* figyelmeztesse a fiut arra, hogy még egy nagyon fontos vallási kötelesség teljesítése vár reá, a mit igen nehéz úgy elmondani, hogy a fiu megértse, — a hallgatók női része pedig nem, az talán kényelmes kibuvó a rabbira nézve, mert az atya előreláthatólag ehhez nem fogja megadni beleegyezését, de az nem az egyenes út.

Az előadó ur ezen javaslatával, mely azon helyes és liberális szempontból indul ki, hogy ne sujtassék az ártatlan gyermek a vallási gyakorlatból való kizárással, homlokegyenes ellentétben áll a D) alatti azon javaslata, hogy körülmételetlen vőlegény házasságkötésénél rabbi közre nem működhetik. Höl van ez megírva? Nem sujtjuk-e azt a vallási gyakorlatból való kizárással?

Igaz ugyan, hogy őreá már hárult vala a kötelezettség, hogy az atya által elkövetett mulasztást hozza helyre; de legszigorubban ítélve ő csak humor lóarólausz letiavaun. És volt-e már eset, hogy egy rabbi vonakodott volna egy humor lechallél sabószausz befárheszjo házasság kötésénél közreműködni? És mily jogcimen kényszerítsük az olyan egyént, hogy elégedjék meg a polgári házassággal és éljen nejével egész életében Chuppa és kidusin nélkül — saját akarata ellen?

Az E) alatti javaslathoz hozzájárulok (L. Chatam szófer resp. II. rész 326. feltűnően liberális responsumát).

Komárom, 1908. május 3-án.

Dr. Schnitzer Ármin.

A nyugdíjügy kérdéséhez.

I.

Cselekedetek kellenek!

Sok papir és ténna pazarlódott már el erre a kérdésre, mióta *Dr. Mezey Ferenc*, ha jól tudom, elsőnek fölvetette a M. Zs. Szemlében. De csak egy cselekedetről tudunk, arról a néhány ezer koronáról, a mit a Közalap erre a célra megszavazott és gondolom, félre is tett.

Most az ORE újra megindította az ügyet, a mely ezzel végre az igazi kezekbe jutott. Mert ki csinálja meg a rabbik és más hitközségi tisztviselők számára a nyugdíjintézetet, hogyha nem ők maguk? Az eszközöket várjuk a hitközségek és hiveink áldozatkészségétől, mert hisz mi szegények vagyunk; de még a munkát is másokra bizni, vagy csak másoknak át is engedni: szégyen volna ránk.

A Havi Közlöny első számával, mely a szerkesztő előkelő, művelt izléséhez mért formájával és tartalmával nem is lepett meg, csak megörvendeztetett bennünket, kaptunk egy rovatos ívet, a melynek kitöltése nélkül, a nagyrabecsült szerkesztő állítása szerint, komolyan hozzá sem foghatunk a nyugdíjintézet létesítéséhez. Szerény véleményem szerint ez téves. Az érdekeltek legnagyobb részt nem is fogják a kitűzött időig beküldeni az ívet, sőt azontul sem. Az okokat nem részletezem. Némelyeket bizonyára álszegyenkezés fog visszatartani csekély jövedelmük bevallásától és közlésétől. Hanem ez és a többi ok nem is fontos a főok mellett, hogy t. i. *nincs elegendő bizalmunk*. Honnan is lenne? Hát tettünk-e már valamit kartársaink egyetemének érdekében? Mert egy-egy cikk megírását — oly példaktól eltekintve, a minő egy Deák Ferenc-féle husvéti cikk — cselekedetnek nem minősíthetünk.

Cselekedjenek tehát a hivatottak. A mi más módon azt jelenti: fogjanak hozzá az alap összegyűjtéséhez. Akármi derül ki a rovatos iver adatából: alapnak kell lennie. Legyen meg tehát az alap — nem a végleges, csak valami számbavehető összeg — s akkor a posta sűrűn fogja hozni a bejelentő iverket. Mert *alapja lesz a bizalomnak*, hogy csakugyan jó kezekben van az ügy, hogy csakugyan komolyan készül a nyugdíjintézet. A számításokra pedig akkor is ráérünk. Hisz nem az első ily fajta intézmény lenne a miénk.

Részletes javaslatoknak még nincs itt az ideje s nem ez az alkalma. Előbb menjen határozatba, hogy, mondjuk, tiz nagy hitközség rabbija hozzáfog a gyűjtéshez. Természetesen számítunk első sorban a mélyen tisztelt pesti kartársakra, a kik mint különben is állásaikban tulnyomóan új emberek, még fel nem használt befolyásukkal, el nem koptatott tekintélyükkel könnyű szerrel gyönyörű eredményt tudnának elérni. Budapest nélkül igazán nem lehet megcsinálni a nyugdíjintézetet.

Ellenvetést magam is tudnék felhozni sokat. De most nem térek ki semmi egyébre. A nagy és nehéz akadályokhoz mért energiával kell eljár-

nunk, kell cselekednünk: ezt hajtogatom csupán. Csak egy gondolatot legyen szabad fölvetnem. Ha azt kellene látnunk, hogy tulajdonképeni nyugdíjintézetet, legalább egyelőre, eszközök hiányában nem tudunk létesíteni, teremtsünk özvegy- és árva-ellátási alapot, a mihez kevesebb pénz kell, ellenben nagyobb szükség van reá. Példa van erre is a külföldön.

Voltaképen oda akartam kilyukadni: ha nem is fognak most beérkezni a kért adatok, az nem lesz baj; azért ne akadjon meg az akció, mint ezelőtt három évvel az Orsz. Irodáé, hanem induljon meg az itt jelzett irányban.

Azzal végzem, a mivel kezdtem: cselekedetek kellenek!

Kolozsvár, április 5.

Dr. Eisler Mátyás.

II.

Egyik legfőbb célja az Orsz. Rabbi-Egyesületnek egy oly nyugdíjintézmény létesítése, melynek áldását a hitközségek kultus-szolgálatában levő valamennyi munkás élvezze. Ne mondja senki sem, hogy ime, ezt az egyesületet is az anyagiak mozgatják; a ki a helyzetet és a viszonyokat ismeri, természetesen, magától értetődőnek kell, hogy tekintse törekvéseinket ez iránt. Sőt visszásnak fogja találni azt a tétlenséget, melyben eleddig leledzettünk és melylyel a siralmas állapotokat, némaságra szorítván össze ajkainkat, ölbe rakván kezeinket, eltűrtük. Valósággal az élő szoborhoz hasonlítottunk, melyről a költő zeng, melynek fáj minden tagja, melynek mozdulatlanul küzd idegzete, de a melynek megkövült tagjai most megoldódnak és dúlt kebléből fölszakad a sóhaj.

Ha egy anyagi kérdés rendezése valaha táplálkozott az erkölcsi eszme talajából, akkor a jelen esetben történik az. Mert először is a társadalom oly osztályáról van itt szó, a mely minden idejét, teljes erejét, egész életét a vallás és szellem mezeje megmivelésének szenteli és — az óbibliai kóhanitákhoz és levitákhoz hasonlóan — nem rendelkezik megélhetésére semmi más forrással, mint csakis azzal az állással, melyet az Ur gyülekezetében betölt. A zsidó felekezet oltára azonban, mely maga is oly szegény, nem képes valami dúsan ellátni azokat, kik körülötte a szent sáfárkodást végzik. Ha most egyikük kidül, özvegyet és kiskoru árvát hagyva hátra, akkor a család is, a hitközség is szinte tanácstalanul áll. Az utóbbi úgy vél kigázolni a bajból, hogy vagy *végkielégítést*, vagy *kegydíjat* szavaz meg a hátramara-dottaknak; de mindkettőt oly csekély összegben, hogy a kenyérkeresőtől megfosztott családnak nyomora elmaradhatatlan. Nem vádként emlitem föl ezeket, hanem csak a tényekre akarok utalni; a községek bizonyára szívesen oldanak meg ebbeli kötelességüket a magukhoz és az ügyhöz méltó módon, ha vállalkoznak az újabb terhet. Arról a számos esetről, melyben a község egyáltalán nem tesz, mert tagjainak kicsiny létszáma és adóképes-ségének korlátozottsága miatt nem tehet semmit, nem is szólok. Nem kell-e tehát szent gonddal arra törekednünk, hogy e gyászos állapotoknak véget vessünk?

A nyugdíjintézmény azonkívül nagyban hozzá fog járulni a korszellem élénk ápolásához és az erkölcsi önérték emeléséhez. Mig most tisztán egyéni életet élünk és társunk baján — bár vérző szívvvel — csak sajnálkozhatunk, anélkül, hogy azon segíthetnénk, addig a nyugdíjintézmény megalkotása után mintegy frigyben fogunk élni egymással, dolgozván a jövő biztosításán és közreműködven a lelkünket nyomó aggodalmak megszüntetésében. Egy mindannyiért, mindannyi egyért — ez az erkölcsi tudat fogja eltölteni keblünket, ez a betű szerint értendő elégtétel, hogy eleget teszünk az egymás és a mieink iránt kötelező tartozásunknak.

A hitközségek és a funkcionáriusok közt való viszony is másként fog alakulni az eddiginél. Kedvezőbb, bensőbb, szeretetteljesebb lesz. Hála és öröm fogja felváltani azt a keserűséget és szomorúságot, melyet a jelen állapotok szülnek, hogy egy egész hitközség nem gondoskodik elhalt hivatalnok családjának legszükségesebb ellátásáról. A hitközség modernebb és sociálisabb elemeinek is jobban fog esni, ha oly kapocs létesül a másik féllel, mely kizárva az alamizsnán túl nem emelkedő gyámolítást, kötelelességeken és jogokon alapul, a mennyiben a másik félnek sorsa nem lesz többé bizonytalan, gyökértelen, nem lesz a véletlennek prédája, a rachmónusznak tárgya.

Bármilyen szempontból nézzük a kérdést, egyéni, hitközségi, társadalmi és az azok fölött lebegő erkölcsi szempontból, üdvös, igazságos és szükséges a nyugdíjintézmény megteremtése. De tudjuk, ép oly nehéz is. De keresztülvihető. Keresztülvittek már nagyobb, már nehezebb terveket is. Csak akarni kell. Első sorban ki kell jelentenünk magunknak, kiket a legközelebről illet és érdekel, hogy megvalósításához hozzá akarunk járulni a meghatározandó quota reánk eső részével; azután meg kell keresnünk — miként a nyugdíjügyi bizottság javasolta — a vallásügyi kormányt, az Országos Irodát, a Közalapot, a hitközségeket és chevrákat, hogy járuljanak hozzá a szükséges alap megteremtéséhez és én hozzá teszem: annak 10 éven át egy évenként megszavazandó összeg által való szaporításához. Azzal a reménnyel kecsegtetem magamat, mindenütt hathatós, jóakaratu támogatásban fogunk részesülni és hogy ez által a valósággal megváltó erejű ügy dülőre fog jutni.

Ámde addig! Mi legyen addig? Megint csak a — semmi? Az én fölfogásom szerint: nem. Lehet is, kell is valamit tenni. Azért újra megismétlem a választmány előtt és a nyugdíjügyi bizottságban tett és az utóbbi által elfogadott azt az indítványomat, hogy minden előforduló esetben rakjunk össze minden tagtárs hozzájárulásával oly összeget, mely a hátramaradottakat abba a helyzetbe juttatná, hogy keresetforrás után nézhessenek. Nem kell attól tartani, hogy ily intézkedés megbénítaná vagy késleltetné az ügy teljes kibontakozását. Mert szilárd a hitem, erős a meggyőződésem, hogy még nem aludtak ki az állami és felekezeti tényezők szívében az igazság sugarai.

Nyilatkozzanak a tagtársak, szóljanak hozzá, hogy a legközelebbi választmány cselekedhessék.

Budapest.

Dr. Fischer Gyula.

Izraelita istentisztelet és lelkeszi szolgálat a letartóztatási intézetekben.

Egyesületünk december havi választmányi gyűlésén szóba került az izrael. vallásu foglyok vallás-erkölcsi gondozása. Az ügy fontosságát kellően kidomborító felszólalások során kifejezésre jutott az az óhaj, hogy a kartársak figyelmél irányítsuk lelkeszi működésük emez ágára és tájékoztatás végett közöljük az erre vonatkozó kötelező rendszabályokat.

Általánosságban mondhatjuk, hogy a fennálló intézkedések teljesen kielégítő módon szabályozzák az eljárást és a zsidó lelkesznek is kellően biztosítják azt a jogot, hogy hiveit vallásos oktatásban részesítse, számukra istentiszteletet tartson, nekik épülésre és nemesbülésre alkalmat nyújtson.

Az erre vonatkozó ministeri rendeleteket, a melyeket valamennyi letartóztatási intézet vezetőségének figyelembe kell vennie, a nyert megbízás értelmében a következőkben közlöm:

1870. július 5-én 7876. sz. a. kelt igazságügyi ministeri rendelet I. 84. § (A fegyintézeti házi tanácsról szól) második bekezdés . . . „A tanács elnöke: az igazgató; jegyzője: az első irodatiszt; tagjai: az ellenőr, a gondnok, az intézeti lelkeszek“

86. § (A házi tanács ülései) 3. pont. „A lelkeszek előadják lelkipásztori működésök eredményét általában s azután annak egyeseken netán különösen észlelt hatását; továbbá elmondják véleményöket működésük akadályairól s ezek elhárításának módjáról.“

VII. fej. 108—127. §§ tartalmazzák az „utasítást a fegyintézeti lelkeszek számára.“ Fölösleges itt végig közölni. Csak a következőket emelem ki. A 108. §-ból: „a vallás körébe tartozó működésökre nézve saját egyházi törvényeik irányadók . . .“ A 111. §-ból; „a lelkeszek a vallásukhoz tartozó beszolgáltatott fegyencek ítéleteinek másolatait . . . megkapják.“ A 123. § „Minden elhalt fegyenc vallásos szertartással az illető lelkesz által kikisérve temettetik el.“ A 125. §: „Különben elváratik a fegyintézeti lelkeszektől, hogy egymás iránt kölcsönösen türelemmel és jóakarattal viseltessenek, a más felekezetü rabok tértitgetésétől óvakodjanak és általában eljárásukkal vallási surlódásokra okot ne szolgáltatassanak.“

Ezt az 1870-iki rendeletet kiegészíti a 2106. sz. 1880-ik évi min. rendelet, a melynek II. melléklete „Utasítás a fegyházbüntetés végrehajtása tárgyában.“ Ennek 25. § „keresztény vallásu fegyencek felekezeti ünnepeiről“ szól és folytatásakép a 26. § szóról-szóra így hangzik: „A mózesvallásuak évenkénti nagy ünnepeiken szintén felmentvék a munkától s egy órára *istentiszteletük teljesítése végett* az e célra kijelölendő terembe gyűlnek. Külön főzetü ételben csakis husvétü ünnepeik alatt s ekkor is oly feltétel mellett részesülnek, ha a külön főzetü ételek ingyenes beszolgáltatására illető hitközségük önként vállalkozik.“

Ennek a §-nak a jegyzete pedig a következőkben állapítja meg a zsidó ünnepeket: Peszach (husvét) niszán hó 15. és 22-én, Sebuoth (pünkösd) sziván hó 6. és 7-én, Roshasanah (ujév) tisri hó 1- és 2-án, Jom-hakkipur (kiengesztelési vagy hosszú nap) tisri hó 10-én, Sukkoth (sátoros ünnep) tisri hó 14., 15., 22. és 23-án, végül minden szombat.

Ez a jegyzet mindenképen érdekes és tanulságos reánk nézve. A szombatnak a fegyintézetekben való ily tiszteletbentartása kellemesen éles ellentétben áll az erre nézve illetékesebb kultuszministeri gyakorlattal az iskolákban. Az pedig szintén kiderült, hogy Szimchasz-Thóra (tisri 23.) a világból kitaszított szerencsétlen vagy gonosz bűnös zsidóknak a fegyintézetekben ünnep, a mikor imádkoznak. A tanulóknak az iskolákban még nem az és minthogy nem az, a tanulók nemcsak kénytelenek iskolába menni, a mi magában véve — *sit venia verbo* — nem volna a legnagyobb baj, de *kényszerithető is* ennél fogva bárki zsidó fia írásra, rajzolásra stb., mert hisz' ez a nap az iskolai kalendáriumban nem szerepel mint zsidó ünnep.

Nem kell magyaráznom, hogy a ministeri rendelet jegyzetében a tisri hó 14. és 15-ike hibás 15. és 16. helyett. A ki pedig arra hivatkoznék, hogy az igazságügyministeri rendelet viszont kihagyja az ünnepek közül a pészach ünnep 2. és 7. napját, azt utalom a 9655 891. sz. mindössze hat soros ministeri rendelelre, a mely szó szerint így hangzik: „a fegyházbüntetés végrehajtása tárgyában kiadott utasítás 26. §-hoz és a börtönbüntetésre vonatkozó hasonló utasítás 25. §-ához csatolt jegyzetet, végre a fegyházrendtartás 144. §-át akként módosítom, illetőleg egészítem ki, hogy a zsidó vallásu elítéltek husvéti (Peszach) ünnepük alkalmából minden évben négy napon és pedig niszán hó 15-én, 16-án, 21-én és 22-én (a mely napok a folyó évben április hó 23., 24., 29. és 30-ikára esnek), a munka alól fel vannak mentve.“

A kultuszministeriumban azonban hallgatnak.

De citálok tovább. A 41. § szerint a vagyontalan kiszabaduló segélyt is kap, ha „az igazgató, lelkész és tanító megegyező véleménye szerint“ megjavultnak minősítetik.

A 49. § a hittanításról szól. Ezt „az illető lelkészek adják saját hiveiknek.“ De ezenkívül „vasárnapon és ünnepen egyházi beszéd tartandó.“

A 73. § 4. pontja szerint a fegyenc panaszokkal, kérelmekkel fordulhat a lelkészhez. Betetézi a mellett, hogy bekezdi pedig az egészet a 3. §, a mely a fegyintézetek „feladat“-ául azt jelöli meg, hogy az őrizetük alatt lévő fegyencet a többi között „beható vallási oktatás által“ is erkölcsileg megjavítsa.

Bizonyos dolog, hogy a „beható vallási oktatást“ nem a börtönőrök adják és nem is az igazgató.

Ugyanezen 2106/880. sz. rendelet IV. melléklete foglalja magában az utasítást a börtönbüntetés végrehajtása tárgyában. Ez a melléklet a 3., 21. (5. bekezdés), 25. (az ünnepekre vonatkozó jegyzetével együtt), 39., 46., 72. (4. pont) §§ teljesen azonos intézkedéseket tartalmaz, mint a fegyházra vonatkozó rendelet.

A 34732/87. sz. rendelet külön szabályozza a lelkészeknek (és az orvosoknak) a fegyencekkel való érintkezését.

Ezek a rendelkezések eddig mind a fegyházakról és börtönökről szólnak. Ily intézet igen kevés van az országban. Viszont kevés számuknál fogva gyűjtőhelyei a fegyházra ítélt „fegyenc“-eknek és a börtönre ítélt „rabok“-nak, úgy hogy ezekben a letartóztatottak oly nagy számban vannak, hogy egy-egy lelkésznek a hivatkozott §§-ban előirt teendői az illetőnek annyi dolgot adnak, hogy kimerítik az állam által egy ily qualificatióju embertől megkívánható munkásságot. Épen ezért ehez a kevés számú ilyen intézethez az állam rendszeresített állásra külön lelkészeket nevez ki, a kik az 1759/887. sz. rendelet szerint ha „kizárólag az intézetet szolgálják és másnemű egyházi vagy alapítványi javadalmat nem élveznek, *rendes állami tisztviselőknek* s mint ilyenek, ugy maguk, mint hátrahagyott családjukra nézve az 1885. évi XI. t. c. szerinti állami végellátásra igényjogosultaknak tekintendők.“

A 19806/887. sz. rendelet pedig intézkedik az ily állami tisztviselő lelkészek hivatali esküjéről és előírja az eskümintát is a róm. kath., gör. kath., gör. keleti, ág. ev és ev. ref. fegyintézeti és börtönlelkészek számára.

Igaz, hogy a rabbi részére nincs eskümintá előírva, de nincs az unitárius lelkész számára sem. Ennek oka az, hogy az említett intézetek gyűjtő voltuk dacára sem gyűjtenek annyi ily vallásu egyént össze, hogy szükségessé vált volna egy ily állami fegyházi rabbi vagy unit. lelkész kinevezése. A rabbi az ily intézetekben más egyházi javadalmazására való tekintettel nem mint *kinevezett*, hanem mint *megbizott* lelkész működik, nem kap *fizetést*, hanem *tiszteletdíjat*, ezt addig kapja, a meddig működik, nincs az állami tisztviselők statusában rangsorba fölvéve és tiszteletdíja után nem kap majdand nyugdíjat. Ilyen a helyzete, hogy csak egy általam személyesen tudott esetre hivatkozzam, az ipolysági rabbinak a mária-nosztrai női fegyházzal szemben.

Említettem már, hogy ily fegyház vagy börtön igen kevés van az országban (összesen 8). Fogház azonban van minden kir. törvényszék, illetve ügyészség mellett. Ezek teljesen vitán kívül helyezik azt a kérdést, hogy a rabbira is állanak-e a rendtartásnak a lelkészre vonatkozó intézkedései és pedig azért, mert a fogházaknál róm. kath. lelkész sincs sehol állami kizárólagos alkalmazásban kinevezve. Az összes fogházaknál a róm. kath. lelkész ép oly tiszteletdíjas, megbizott, nyugdíjképtelen lelkész, mint a rabbi a fegyházaknál vagy börtönöknél.

A törvényszéki vagy járásbirósági fogházakról szól mindenekelőtt a 696/874. sz. rendelet III. rész 207. §, a mely szerint „a lelkészek a kir. ügyész közbenjárása folytán a kir. főügyész által bizatnak meg a lelkészi teendőikkel, melyekre nézve őket a kir. főügyész a viszonyok szerint utasítással ellátja.“

Következik a már két ízben citált 2106/880. sz. rendelet V. melléklete, a mely a most említett 696/874. sz. rend. I. és II. részének lépett a helyére.

Ennek 41. §-a szót az istentiszteletről és oktatásról és szó szerint ezt mondja: „a mennyire lehetséges, az elítélt foglyok ünnepnapokon *vallásfelekezetek szerint*, rendes lelkészek által istentiszteletben és valláserkölcsei oktatásban részesíttetnek . . .“

A 136. § így szól: „minden fogoly a *hitfelekezete*beli lelkész látogatásait s annak valláserkölcsei és egyéb közhasznú jóakaratu oktatásait előzenyességgel, kész engedelmességgel és kellő figyelemmel tartozik fogadni.“

A 144. § nem szól a lelkészeól, de ide tartozik, mert azt mondja, hogy oly ünnepnapokon, a melyek nem általános ünnepek, hanem csak egyik vagy másik felekezetnek az ünnepei, a fogházi munka rendesen folytattatik, „mindazonáltal az illető vallásfelekezetbeliek részére azon napon istentisztelet tartathatik.“ És hozzá teszi; „az izraelita foglyok szombatjaikon és legnagyobb ünnepeiken kérelmükre a munkától felmentendők (itt utal a fegyháznál és börtönnél felsorolt ünnepekre), ellenben vasárnapon és a keresztény vallásfelekezetek általános ünnepein csöndes munkát végezhetnek, a mennyiben ez a házi rendet nem zavarja.“

Igy beszél az igazságügyminister. Mi pedig ne beszéljünk arról, hogy ha a szombatot tartó tolvajnak szabad a börtönben vasárnap csendesen dolgozni, ugy hogy mást ne háborgasson vele, akkor miért nem szabad a szombatot tartó tisztességes embernek vasárnap dolgozni? Most ne beszéljünk róla. Majd máskor. Itt még csak azt az egy, minden tekintetben bölcs és liberális intézkedést említem meg, a mely a 42. §-ban van és így hangzik: „a fogházbüntetés tartama alatt áttérésnek egyik vallásról a másikra helye nincsen.“

Elmondottam mindent, a mi a tárgyra tartozik. Bármily letartóztatási intézet legyen valamely kartársunk székhelyén, neki ott joga van istentiszteletet tartani és a letartóztatottakat általában valláserkölcsei gondozásban részesíteni. De ne forduljon ez iránt az intézet vezetőjéhez, legyen az igazgató (fegyháznál és börtönnél), vagy felügyelő (fogháznál). Ezeknek őt be sem szabad oda bocsátani az eziránt fennálló rendelkezések szerint ügyészségi engedély nélkül. Az illető kartárs forduljon az illetékes kir. ügyészséghez. Ott jelentse be azt a szándékát, miszerint az izr. letartóztatottakat valláserkölcsei gondozásban akarja részesíteni. A kir. ügyész a főügyész utján tartozik neki a megbizást megszerezni. Csak az lehet, hogy a tiszteletdíjat költségvetési fedezet híján *az első évben* nem fogják utalványozni, de ez mellékes. A jog kétségtelen. A jogot megkaptam én is és mint megbizott lelkész működöm a kassai fogházban.

Fölösleges, hogy még a javító intézetekre vonatkozó rendelkezéseket is ismertessem. Azokban is mindenütt vallásról és lelkészeól van szó általában és hogy az illetékes ministeriumi ügyosztály (tagjai: Rickl Gyula ministeri tanácsos, Dr. Kun Béla osztálytanácsos, Dr. Rottenbiller titkár, Dr. Ládáy István beosztott kir. ügyész) hogyan értelmezi a rendtartást, azt volt és van alkalmam Kassán tapasztalni. Ki lett nevezve ide állami tisztviselői minőség-

ben zsidó hitoktató, a ki egyúttal előimádkozó és tórafelolvasó is; nekem külön lelkesi megbízásom van, külön róm. kath. és prot. lelkes van állandó állami tisztviselői alkalmazásban és mindezek felül épített az állam az itteni javítóintézetben zsidó templomot és azt teljesen felszerelte thórával és minden hozzátartozóval. Közvetlen tudomásom szerint az aszódi fiu- és a rákospalotai leányjavítóban is épített az állam zsidó templomokat.

Kassa.

Dr. Klein József.

Krónika.

Az *Oesterreichisch-Israelitischer Bundestag* április hó 27-én kezdte meg tanácskozásait, a melyekben *Dr. Stern Alfred*, a bécsi hitközség elnökének elnökle mellett 90 hitközségnek 150 kiküldöttje, több birodalomtanácsi képviselő, a bécsi rabbik, valamint a morva és cseh rabbi-szövetkezet képviselői vettek részt.

Dr. Sonnenschein előadó utalva arra, hogy az 1867. dec. 21-iki állami törvény, mely az összes állampolgároknak a törvény előtt való egyenlőségét mondja ki, a zsidók belső szervezését egyáltalában nem érinti és hogy az 1890. március 21-iki törvény, a mely a zsidó hitfelekezet külső jogviszonyait szabályozza, a viszonyoknak éppen nem felel meg, egy oly törvényes tekintélyvel felruházott testületnek a megalkotását javasolja, a mely a szervezetlenségénél fogva eddig meg nem oldott kérdések (pl. a vallásoktatás szabályozása, alkalmas hitoktatók képzése, a rabbik és többi hitközségi tisztviselők díjazása és ellátása, zsidó levéltár alkotása) megoldását lehetőségessé teszi és egyszersmind illetékes volna a zsidóságot kifelé is képviselni és ha szükséges, annak nevében szót emelni. Ez utóbbi annal kívánatosabb, minthogy az 1867. évi állami alaptörvény rendelkezései kezdettől fogva csak formális érvénnyel bírtak és minthogy az állami hatóságok gyakran számos zsidó kultuszügyben döntenek, a nélkül, hogy a viszonyokat ismernék és a nélkül, hogy zsidónak alkalma nyílne véleményének autoritativ módon való nyilvánítására.

Szükség van egy testületre, mely úgy mint a protestánsok zsinata, *törvényesen* fel van jogositva arra, hogy oly ügyekben, melyek a hitfeleknek az államban való nyilvános jogállására, vagy más egyházi és vallástestületekhez való viszonyukra vonatkoznak, javaslatokat tegyen és panaszokat emeljen.

Ilyen szervezet létesítését már az Általános Osztrák-Izraelita Szövetségnek (*Allgemeiner Oesterreichisch-Israelitischer Bund*) megalkotása által kísérelték meg. De a Szövetség útján a kitűzött célt elérni nem lehetett, minthogy *törvényes* tekintély nélkül szűkölködik és noha alkalom adtán az egyes hitközségeket tanácsával és más módon is támogatta, nincs azzal a joggal felruházva, hogy Ausztriának egyetemes zsidósága nevében eljárjon és határozatai a hitközségekkel szemben sem bírnak kötelező erővel.

A mi most már az alkotandó szervezetet illeti, úgy a következő alapelvek kimondását javasolja:

1. A szervezet legalsóbb foka a hitközség.
2. Több hitközségi szövetkezet alakítandó, a melyekben azok küldötteik által képviseltetik magukat.

A gyakorlati kivitel dolga volna, hogy hány szövetkezet alakítandó. Morvaország és Szilézia egy-egy, Csehország, Galicia és Bukowina két-két, az alpesi tartományok Alsóausztriával, Trieszttel és a partvidékekkel együtt egy szövetkezetet alkothatna. Bécs egyáltalán nem tartoznék semmiféle szövetkezethez, hanem közvetlenül a legfelsőbb zsidótanácsnak volna alárendelve.

3. A szervezet legmagasabb foka a legfelsőbb zsidótanács (Oberster Judenrat) volna Bécsben, mely a szövetkezetek kiküldöttjeiből állana.

4. A szövetkezet vezetősége a tartományi kormány székhelyén a zsidó ügyek tanácsa (Beirat) volna; a legfelsőbb zsidótanács pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban működnék tanácsként (Beirat).

5. A szövetkezetek és a legfelsőbb zsidótanács hatáskörének megállapítása az alkotandó törvényjavaslatnak volna fentartandó. De elvileg kimondandó, hogy tevékenységéből a ritusra vonatkozó minden kérdés kizárandó.

6. A szervezet költségeit a hitközségek az adó arányában viselik.

Az ezeken az elveken alapuló törvényjavaslatnak kidolgozására egy bizottság küldendő ki, mely munkálatát még ez évtlen egy az összes hitközségekből álló nagygyűlés elé terjeszti és egyszersmind javaslatba hozná azokat a további teendőket, a melyek az osztrák zsidóság szervezetének törvényes szabályozására szükségesek lesznek.

Meg is választották a bizottságot, a melyben a bécsi hitközséget Dr. Gudemann főrabbi, Dr. Kohn Gusztáv, Marmorek épít. tanácsos és Dr. Stern Alfred képviselik. Ezzel letették első alapkövét annak az alkotmánynak, a melyből az osztrák zsidóság új korszak felvirradását várja.

A napirend emez első és legfontosabb pontjának letárgyalása után a költségvetési bizottságnak a zsidó középiskolai tanulók számának megszorító határozatával szemben határozati javaslatot fogadtak el, a mely a képviselőház zsidó tagjainak tiltakozásához csatlakozik.

Az elnök abbeli jelentése után, hogy nyolcvan hitközség, a mely a Bundestag tanácskozásaira képviselőt nem küldhetett, a hozott határozatokhoz való hozzájárulást megfelelő módon adta tudomására, a Bund beszámolójának felolvasása és tárgyalása következett.

Ennek kapcsán elhatározzák, hogy az előjáróság foglalkozzék egy az *egész birodalomra kiterjedő szövetkezet* alakításával, a melynek célja *zsidó hitközségi tisztviselők özvegyeinek és árváinak gyámolítása*, szerezze be a szükséges adatokat és a következő nagygyűlésen tegyen az ügyről jelentést.

A felállítandó *vallástanítóképző* helyének meghatározását és az *egységes vallásoktatási tanterv* ügyének eldöntését elnapolták, beszámoltak azoknak az előmunkálatoknak állásáról, a melyeket a Bund a zsidóknak az osztrák-

magyar hadseregben való történetéhez végeztet és előadták az előjárásnak egy *Központi Levéltár* létesítésére vonatkozó javaslatát, melynek értelmében minden zsidó hitközség és testület — tulajdonjogának fentartása mellett — a Központi Levéltárba szolgáltatná be régibb kútfőit és okmányait, a melyekre a folyó ügyek elintézése céljából szüksége nincs. Ezt a javaslatot egyhangulag el is fogadták.

A Galiciában állítandó theológiai és tanítóképző intézet ügye élénk vitára adott alkalmat a nélkül, hogy azt szavazás útján el lehetett volna dönteni, de elfogadtak egy határozati javaslatot, a melynek értelmében a kormányhoz fognak fordulni, hogy az 1868. évi május hó 25-én kelt törvény rendelkezése szerint azokban a középiskolákban, a melyekben a zsidó tanulók száma eléri a százat, *hittanári állást* rendszeresítsen.

A két napra terjedő tanácskozásokat az elnök beszéde zárta, mely örömmel utalt arra, hogy sikerült a zsidóság kitiünőségeit a felekezet szolgáltatában egyesíteni, a mutakozó ellentéteket elsimitani és az egész világ előtt a birodalom zsidóságának egységét dokumentálni.

Ismételnünk kell figyelmeztetésünket, hogy nyugdíjintézetünk ügye mindaddig nem haladhat kellően előre, míg a szükséges adatok nem állanak rendelkezésünkre. Nagy mulasztást követnek el azok, a kik a Havi Közlöny első számához mellékelt ívet nem juttatják illetékes helyre. Ujból felkérjük őket, hogy azt minél előbb Dr. Venetianer Lajos egyesületi jegyzőnek (Ujpest) megküldeni sziveskedjenek. A kik ezt nem teszik, azokról fel kell tételeznünk, hogy a nyugdíjintézet ügye iránt nem érdeklődnek.

Kérjük a hitközségek tek. elnökségeit, hogy az előfizetési díjat mennél előbb megküldeni sziveskedjenek.

A tagsági díj (4 korona) Dr. Edelstein Bertalan egyesületi pénztároshoz (Budapest, III., Lajos-u. 9. II. em. 12 a.) küldendő, a kinél az új tagok is jelentkeznek.

Tartalom: Dr. Löwy Mór. — Szellemi mozgalmak. I. — Vallásügyi kérdések. Dr. Schnitzer Ármán. — A nyugdíjintézet kérdéséhez. I. Cselekedetek kellenek. Dr. Eisler Mátyás. II. Dr. Fischer Gyula. — Izraelita istentisztelet és lelkeszi szolgálat a letartóztatási intézetekben. Dr. Klein József. — Krónika. — Figyelmeztetés.

Nyomatott Fischel Fülöp Fia könyvnyomdájában Nagykanizsán.